

14. A KATOLIKUS VILÁGMISSZIÓ KIBONTAKOZÁSA

I. *A spanyol misszió*

A spanyol misszió a Kanári-szigetek újrafelfedezésével (1312–41), megtérítésével és az egyházi közigazgatás megszervezésével (1483: Las Palmas püspökség) már bizonyos hagyományokra és tapasztalatokra tekinthetett vissza, amikor 1492-ben Portugáliával együtt szédítő felfedezésekbe és gyarmatosításokba kezdett. A spanyol szolgálatban álló olasz *Kolumbusz Kristóf* (1451–1506) felfedezte Amerikát, amelyet tévhitében Nyugat-Indiának nevezett el. Spanyolország 1493-ban VI. Sándor pápával elismertette jogait a felfedezett területekre vonatkozólag, és a szintén gyarmatosító Portugáliával a pápa döntése alapján (*donatio Alexandrina*) egyességet kötött. Ennek értelmében az Azori-szigetektől (egy évvel később ezektől 270 mérfölddel) nyugatra eső területek spanyol, a keleti területek portugál fennhatóság alá kerültek. Az amúgy is hittérítő Spanyolországot II. Gyula pápa 1508-ban missziós munkára, az újonnan megszervezett egyházak fenntartására kötelezte, ezzel szemben megerősítette a király főkegyúri jogait, a püspökkinevezési jogot is beleértve. A spanyol hódítás tehát nemcsak az új államszervezésre, a központi kormányzat kiépítésére és az anyaországi állapotok bevezetésére szorítkozott, hanem a hittedzésre is kiterjedt. Az első misszionáriusok, főként ferencesek, majd domonkosok, az államszervezés mintájára általában előbb a helyi pogány kultúrát törték le, de módszerük nem kizárólag az erőszakra épült, hanem elsajátítva a bennszülöttek nyelvét, igyekeztek az ősi kultúrához alkalmazkodni is. Az újabb misszióstörténeti kutatás a hittérítők szerepét kedvezően ítéli meg. Főként Amerika nép-, nyelv- és történettudományához járultak hozzá, s hogy az indián nép máig fennmaradt, az az ő érdemük.

Az *Antillák* megtérítése gyors iramban haladt, és 1522-ben már fennállott egyházszerkezete. A másfél-hárommillió bennszülöttet azonban szinte kiirtotta, illetve kipusztította a gyarmatosítás: ezeket 1517-től néger rabszolgákkal pótolták. Az embertelenségek ellen főként a domonkosok küzdöttek, a legelszántabb bennszülöttvédő azonban egy világi pap, *Bartolomé de las Casas* (†1566) volt. *Mexikót* Hernán Cortés (†1546) alapította 1519-ben az inka birodalom helyén. A tűzzel-vassal való hódítást a hitterjesztés is kísérte, 1525 és 1561 között már egy érsekség és nyolc püspökség keletkezett. Mexikóból indult ki *Honduras*, *Jukatán* és *Új-Mexikó* misszionálása is. *Perut*, *Bolíviát* és *Chilét* *Francisco Pizarro* (†1540) létesítette 1532 és 1536 között, a szörnyű kegyetlenséggel lerombolt inka birodalom helyén. Az ország első hittérítői a domonkosok voltak. 1513 és 1582 között a limai érsekség és 13 püspökség került megszervezésre. Az egyház belső szervezéséről tartományi zsinatok hosszú sora gondoskodott. Itt vált azonban gyakorlattá a bennszülöttek hátrányos megkülönböztetése az egyházi életben: indiók csak ritkán járulhattak szentségekhez, papok pedig egyáltalán nem lehetek. Az utóbbi tilalmat később a félvérekre (meszticek, mulattok) is kiterjesztették. Ez szokásban is maradt Dél-Amerikában egészen a 17. századig: ez a mind a mai napig fennálló paphiánynak nyilvánvaló oka! *Új-Granada* (Kolumbia, Venezuela) megtérítése elsősorban a domonkosok érdeme volt, az egyházi szervezet itt is még a 16. század első felében lett felállítva. A spanyol missziók legjellegzetesebb berendezését, az ún. *redukciókat* 1610-től Paraguayban a jezsuiták hozták létre. Ezek a korona engedélyével felállított bennszülött telepek voltak, amelyek a jezsuita misszionáriusok vezetése alatt önálló életet éltek. Hogy a jezsuiták a redukciókat csak átmeneti nevelőmunkának tekintették, nem bizonyítható. Tény, hogy egyetlen pap sem került ki közülük.

A *Fülöp-szigeteket* a spanyol szolgálatban álló portugál *Frenão Magalhães* (Magellán, †1521) fedezte fel, gyarmatosításuk azonban csak 1569-ben, térítésük 1571-ben kezdődött. Ebben főként a domonkosok, ferencesek, jezsuiták és az Ágoston-rendi szerzetesek

vettek részt
jesen keres
chia megs

II. A portu

Portugália
jogát és a
legfőbb k
egyházi k
ország. Br
követték k
ték és az o
tek száma
kult. Port
nyugat-af
az *angolai*
tása is. A
körülmén
lok javára

III. A miss

Indiában a
meg. Enn
1534 köz
A misszió
kődtek. A
vok és a
ságtól és
szemben.
zsuiták m

vettek részt. 1620-ig a szigetcsoport a kevés moszlim kivételével teljesen keresztény lett, az egyetlen ilyen nép Távol-Keleten! A hierarchia megszervezése 1595-ben fejeződött be.

II. A portugál misszió

Portugália – Spanyolországhoz hasonlóan – nemcsak a hitelesítés jogát és az egyházi szervezet felállításának kötelességét, hanem a legfőbb kegyúri jogokat is elnyerte (1514). Portugália azonban az egyházi közigazgatás megszervezésével tovább várt, mint Spanyolország. Brazília sikeres megtérítését a jezsuiták kezdték (1549), őket követték később a karmeliták, bencések, a Szent Ágoston-féle remeték és az oratariánusok. 1584-ben a megkeresztelkedett bennszülöttek száma már elérte a százezret, az első püspökség 1551-ben alakult. Portugál gyarmatosítás illetve hittérítés gyümölcse volt a nyugat-afrikai (Guinea, Szenegambia, Jóreménység Foka), a kongói, az angolai és a kelet-afrikai (Mozambik, Zambezi) missziók megindítása is. A portugál missziók nagy hátrányára szolgált később az a körülmény, hogy az anyaország a protestáns hollandusok és angolok javára jórészt elvesztette gyarmatait.

III. A misszió Ázsiában

Indiában a hittérítés portugál vezetés alatt a 16. század elején indult meg. Ennek központja Goa püspöksége volt, jóllehet Indiát 1506 és 1534 között egy apostoli megbízott (commissarius) kormányozta. A missziókban főleg világi papok, ferencesek és domonkosok működtek. A térítést megkönnyítette, hogy a Malabár-parton élő paravok és a nesztoriánus „tamáskeresztények” a portugál fennhatóságtól és a katolikus hittől vártak védelmet a moszlimokkal szemben. Az indiai hittérítés második, termékenyebb szakasza a jezsuiták megjelenésével kezdődött. A jezsuita misszionáriusok leg-

jelentősebb képviselője *Xavéri Szent Ferenc* (1506–1552) volt, aki 1545 és 1549 között a portugál indiai gyarmatokon (Cochin, Malakka, Amboine, Ternate) és Japánban (1549–1551) rendkívüli sikereket ért el. Egymaga körülbelül harmincezer embert keresztelt meg. Csodáit és nyelvadományait az újabb kutatás fenntartással veszi, de az bizonyos, hogy életszentségének kisugárzásával páratlan hatást váltott ki. Abban is nagy jelentősége volt, hogy példáján buzdulva ezrek és ezrek indultak a pogány missziókba. Az indiai egyházi szervezet felállítására 1506 és 1606 között került sor. A szír–kaldeus rítusú „tamáskeresztények” 1599-ben léptek Rómával unióra.

A *Maláj-szigeteken* a hittérítés felfedezésük után (1511) csakhamar megindult, és a missziók előbb spanyol–portugál, majd holland fennhatóság alatt sikeresen is működtek. További fejlődésüknek azonban a mohamedánok vetettek gátat.

Japánban – amelyet a portugálok 1542-ben fedeztek fel – az első missziót Xavéri Szent Ferenc alapította (1549). Messzemenően alkalmazkodott a pogány népi szokásokhoz, sok vallási kifejezést is átvett tőlük, ezeknek egy részét később helyesbíteni kellett. A császár megtérítése ugyan nem járt eredménnyel, de a kb. 50 kisebb fejedelemségre bomlott birodalom főemberei közül 1563-ban már az első dájmió is megkeresztelkedett. Tömeges keresztelkedésre került sor, és 1570-ben a keresztények száma már elérte a 20-30 ezret. A missziós módszert, azaz az alkalmazkodás határát tekintve az első komoly nézeteltérés a jezsuiták és a portugál misszionáriusok között itt merült föl. 1597-ben Japán eddigi magatartását megváltoztatta, és a keresztényeket üldözni kezdte (nagaszaki vértanúk). 1616-tól illetve 1627-től kezdve a nyugati világtól elzárkózva a keresztényeket szinte irtották, a vértanúk száma kb. 35 ezer volt. Ettől kezdve egészen a legújabb korig a kicsi japán kereszténység katakomba-életet élt, de az üldözéseket szerencsésen átvészelte.

A *kínai* missziók megszervezése szintén a jezsuiták nevéhez fűződik. *Michele Ruggerio* és *Matteo Ricci* (†1610) mint tudósok egészen a császári udvarig eljutottak, és a vezető állásban lévő, művelt kínaiak megtérítésével a missziókat nagy reményekre jogosították.

A kínai
Kínában
zsuita a
alábbis
feljelen
az lett
ben a j
egész v
Hát:
sikerek

IV. A f

A fran
te, de
1625-t
csakha
ameri
leg fra
támog

IRODA
History
universe
burg 19
„Jesuite
pinas, E
Guaran
KER, J.:
lesia y l
nales en
Münst
1965; F
Trier 2
der Kir
Mainz

A kínai keresztények száma 1636-ban 32 200 volt. 1631-től kezdve Kínában spanyol misszionáriusok is működni kezdtek. Ezek a jezsuita alkalmazkodó módszerben a hit megtagadását, vagy legalábbis veszélyeztetését látták, és a jezsuita hittérítőket Rómában feljelentették. A kirobbant ún. rítus- illetve alkalmazkodási vitának az lett a vége, hogy a Szentszék 1645-ben, majd 1704-ben és 1715-ben a jezsuita missziós módszert megtiltotta. Ez a hittérítésnek az egész világon mérhetetlen kárt okozott.

Hátsó-Indiában a térítés 1511-től Malakkából indult ki. Jelentős sikereket *Kambodzsában* ért el.

IV. A francia misszió

A francia gyarmatosítást már *I. Ferenc* király (1515–1547) megkezdte, de eredményeket csak *IV. Henrik* (1589–1610) ért el. Kanadában 1625-től működtek francia jezsuiták. Kezdeti sikereiket azonban csakhamar kudarcok követték (irokéz indiánok lázadása), az észak-amerikai indiánmisszió teljesen össze is omlott. A *Távol-Keleten* főleg francia kapucinusok térítettek, és Richelieu bíboros különleges támogatását élvezték.

IRODALOM: I–IV. SCHMIDLIN, J.: *Katholische Missionsgeschichte*, Steyl 1925; LATOURETTE, K. S.: *A History of the Expansion of Christianity I–VII.*, New York–London 1937–47; DELACROIX, S.: *Histoire universelle des missions catholiques I–II.*, Párizs 1956–57; MULDER, A.: *Missionsgeschichte*, Regensburg 1960. I. CUEVAS, M.: *Historia de la Iglesia en Mexico I–IV.*, El Paso 1921–26; FASSBINDER, M.: *Der Jesuitenstaat“ in Paraguay*, Halle 1926; MONTALBÁN, F. J.: *El patronato español y la conquista de Filipinas*, Burgos 1930 (németül: Freiburg 1930); LUGON, C.: *La république communiste chrétienne des Guaranis*, Párizs 1949; DE ARMAS MEDINA, F.: *Cristianización del Peru 1532–1600*, Sevilla 1953; SPECKER, J.: *Die Missionsmethode in Spanisch-Amerika*, Schöneck–Beckenried 1953; YBOT LEÓN, A.: *La Iglesia y los ecclesiásticos españoles en la empresa en Indas*, Barcelona 1954; BORGES, P.: *Metodos misionales en la cristianización de America*, Madrid 1960; BIERMANN, B.: *Die ersten Missionen Amerikas*, Münster 1961; LOPEDEGUI, L.–ZUBILLAGA, F.: *Historia de la Iglesia en Latinamerica espagnola*, Madrid 1965; HÖFFNER, J.: *Kolonialismus und Evangelium. Spanische Koloniaethik im Goldenen Zeitalter*, Trier 1969; GENSICHEN, H. W.: *Mission der neuesten Zeit*, Göttingen 1976; MEIER, J.: *Die Anfänge der Kirche auf den Karibischen Inseln*, Immensee 1991; SIEVERNICH, M.: *Conquista und Evangelisation*, Mainz 1992. II. GODINHO, J.: *The Padroado Portugal in the Orient 1454–1860*, Bombay 1924; DA